

Rockwell Kent – en engageret amerikansk kunstner i Grønland i 30'erne

Af Inge Kleivan

Rockwell Kent (1882–1971) regnes af mange for at være en af de mest betydningsfulde bogillustratører i Amerika fra første halvdel af dette århundrede. En mindre, men vigtig del af hans indsats både som billedkunstner, forfatter og samfundsdebator vedrører Grønland, og det er den, jeg vil omtale her.

Illustrationer til andres tekster

I en artikel i tidsskriftet Grønland nr. 5 1986 gennemgår Peter R. Dawes samtidige portrætter og gruppebilleder med vestgrønlænderen Hans Hendrik, som er kendt fra sin deltagelse i fem store polarekspeditioner. Artiklen afsluttes med en tegning af Hans Hendriks polar-eskimoiske kone Meqo og deres lille søn Charles Polaris, født på Charles Francis Halls ekspedition i 1872 og opkaldt efter denne og ekspeditionens skib »Polaris«. Billedteksten lyder: »Konstrueret skitse af Meqo og Charles Polaris. Fra Rich (1934)« (s. 151). Det fremgår ikke hvem tegneren er, men illustrationerne til bogen om »Hans the Eskimo« af E. G. Rich er resultatet af en af de mange mindre illustrationsopgaver, som Rockwell Kent påtog sig.

Når det drejede sig om at illustrere andres værker, var det dog først og fremmest klassikerne, han tog fat på. Bl. a. Voltaires Candide (1927), Herman Melvilles Moby Dick (1930), Chausers Canterbury Tales (1930), Shakespeares samlede værker (1936), Goethes Faust (1941) og Boccaccios Decameron (1949). Men iøvrigt har Rockwell Kent også lavet mange tegninger til annoncer. Han var en uhyre produktiv kunstner og forærede således i 1960 det russiske folk 900 af sine arbejder (Great Soviet Encyclopedia vol 12:407). En del er udstillet i Eremitagesamlingerne i Vinterpaladset i Leningrad. Derimod er Rockwell Kent ikke repræsenteret i Kobberstiksamlingen på Statens Museum for Kunst i København.

En kunstner med politiske holdninger

Man kan uden overdrivelse kalde Rockwell Kent for en meget alsidig mand. Slår man op i »Who was who?« står hans erhverv opført som: arkitekt, maler, træskærer, litograf, forfatter, rejsende, redaktør, illustratør, tømrer, fisker og landmand med malkekvæg.

Rockwell Kent var en farverig per-

sonlighed, som ikke helt sjældent var i offentlighedens søgelys. I 1938 skal han have indarbejdet et provokerende budskab på grønlandsk på et murmaleri, som han udførte på et posthus i Washington, og da det sivede ud, hvad det var man havde for øje i den offentlige bygning, blev det fjernet. Desværre melder min kilde (Encyclopedia Americana vol. 16:373) ikke noget om, hvad der stod, men man har jo lov til at gætte på, at det var et budskab af seksuel, eller evnt. af politisk karakter.

Rockwell Kent var et meget samfundsengageret menneske, og hans politiske holdning førte bl. a. til, at han blev et offer for den kolde krig og fik sit pas beslaglagt, da han i 1950 vendte hjem efter at have deltaget i kommunistisk arrangerede stævner i Moskva og andre steder. Han kom i senator McCarthys søgelys, blev beskyldt for at være kommunist, men benægtede det (Encyclopedia Americana vol. 16:373). Det er også vanskeligt at forestille sig en så stor individualist indordne sig under partidisciplin, uanset om han kunne nære sympati for nogle overordnede mål. Rockwell Kent synes at have været en mand med mod og overskud til at reagere offentligt, når han følte, at menneskers livsværdier var truet, også selv om det kunne føre med sig, at han selv kom i vanskeligheder. I 1967 fik han tildelt Leninprisen for sit arbejde for at styrke freden. Da var han 85 år gammel.

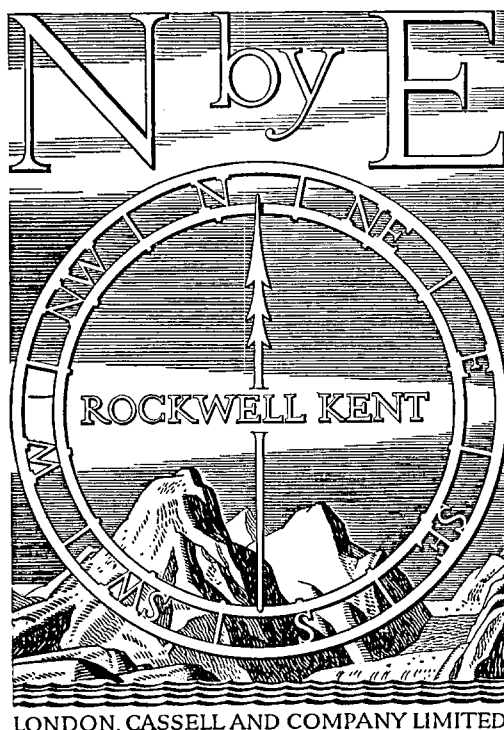
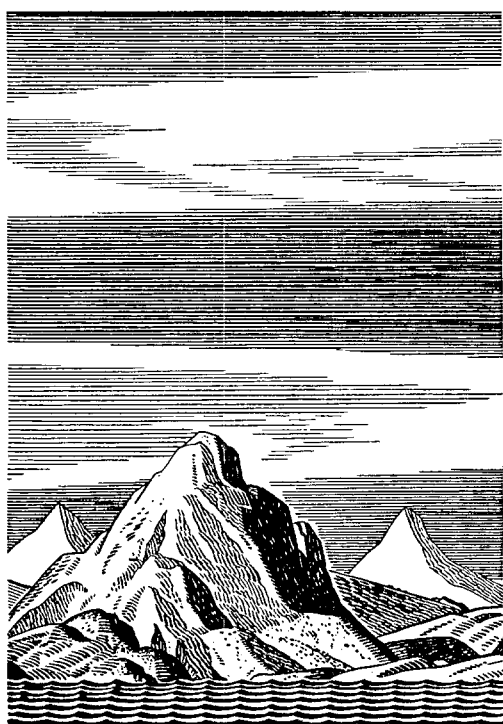
*»N by E« – bogen om en rejse, et forlis
og et kort Grønlandsophold*

Da Rockwell Kent påtog sig at lave nogle illustrationer til bogen om Hans

Hendrik, var han allerede kendt for sine egne illustrerede rejsebøger fra de arktiske egne. Han havde efter et ophold i Alaska 1918–19 skrevet bogen: *»Wilderness: A journal of quiet Adventure«* (1920), og i 1929 havde han foretaget sin første rejse til Grønland, hvilket året efter havde resulteret i bogen med den lidt specielle titel: *»N by E«* d. v. s. Nord til Øst.

Den handler om den rejse, han foretog til Grønland i sejlskibet *»Direction«* sammen med to unge amerikanere. Skibet forliste umiddelbart efter at have nået frem til Grønlands kyst, så Rockwell Kent kunne kalde et af kapitlerne i bogen for *»Den første havn – og den sidste«*. Derefter tilbragte han to måneder i Grønland. Foruden beretningen om hans personlige oplevelser præsenterer han også udvalgte sider af grønlandsk kultur ved at gengive nogle sagn og digte, som Knud Rasmussen havde indsamlet.

I et tilfælde har han taget omvejen via en trykt tysk oversættelse, hvorfra han frit har oversat historien om kvinden, der var så smuk, at havet altid lå spejlblankt ud for hendes boplads (s. 192–193). Den tyske tekst skinner igen, når vi hører, at manden fik serveret en lækker ret, som bl. a. bestod af *»sauerkraut«*, mens der i Knud Rasmussens danske tekst står: *»syre«* (1921: 308). Historien er fra Østgrønland, så det er noget misvisende, at Rockwell Kent bringer den under overskriften *»Knud Rasmussen North Greenland«*. Iøvrigt har han forkortet historien så meget, at tilmed de dramatiske højdepunkter er udeladt.

Titelblad til Rockwell Kents første bog om Grønland »N by E« fra 1930. Det betyder, hvad også kompasnålen lader forstå, »Nord til Øst«.

Bagest i bogen er der nogle udvalgte prøver på grønlandsk billedkunst, seks små træsnit. Her har mellemlæddene ikke grebet så forstyrrende ind, selv om træsnittene er gengivet i lidt formindsket størrelse. Fire af dem er gengivet efter »Kaladlit assilialait« (1860), »Grønlandske Træsnit«, som den supplerende titel hed i den danske udgave. H. J. Rink havde sørget for, at der samtidig udkom en engelsk og en fransk udgave, men Rockwell Kent synes ikke at have haft fat på en i et sprog, han kunne forstå, ellers havde han næppe undladt at forklare, hvad træsnittene forestiller.

Der er tre af Arons kendte illustrationer til nordbosagnene iblandt. Rockwell

Kent knytter disse bemærkninger til: »de billeder, der er gengivet her, – lavet af grønlændere under indflydelse af europæisk kunst og med de redskaber og materialer, som man bruger ved træsnit – ligner og kan fuldt ud sammenlignes med de mere almindelige arbejder fra træsnitperioden i europæisk grafisk kunst« (s. 215). Det er ikke sprogets stærkeste gloser, han bruger i sin vurdering. Vi er efterhånden blevet vant til at se Arons kunst rost til skyerne. Man er imponeret over, at en grønlandsk fanger i midten af det 19. århundrede kunne yde en sådan kunstnerisk indsats. Rockwell Kent tager det som en selvfølge. For ham har det afgørende været at understrege overfor et amerikansk

publikum, at når bare grønlænderne fik de samme muligheder som andre folk, så kunne de fuldt ud måle sig med dem.

*»Salamina« – bogen om Rockwell Kents
Grønlandsoplevelser*

Rockwell Kents bedst kendte bog fra Grønland er »Salamina«, som handler om hans ophold i Illorsuit (gammel retskrivning Igdlorssuit) i Uummannaq kommune 1931–32. Han var under det første ophold i Grønland blevet så betaget af landet, at han havde søgt om tilladelse til at opholde sig i Grønland. Styrelsen for Grønland meddelte hvert år omhyggeligt i »Beretninger og Kundgørelser vedrørende Grønland«, hvem der havde fået lov til at rejse til Grønland og med hvilket formål. I oversigten over besejlingen for 1931 står der således: »Mr. Rockwell Kent udgik til Grønland med M/S »Disko« for under et Vinterophold ved Umanak hovedsagelig at foretage Studier over Befolkningens Liv og Vilkaar« (1933:886).

Rockwell Kent var indstillet på at gøre bogen om sit ophold i Illorsuit færdig året efter sin hjemkomst. Det fremgår af et par breve, som han i foråret 1933 sendte til professor William Thalbitzer, og som nu opbevares på Det kongelige Bibliotek. Han fortæller her, at han tit længes efter Grønland og de venner, han fik der: »Jeg ville gerne være rig, om ikke andet af den ene grund, at jeg så kunne eje en yacht og tage til Grønland og bringe Salamina, Rudo, Margrete, Martin og Abraham herover for at besøge os«.

Denne drøm blev ikke til virkelighed. Bogen blev heller ikke færdig det år, og

i 1934 vendte Rockwell Kent tilbage til Illorsuit med sin 14-årige søn Gordon. Arbejdet med teksten og illustrationerne blev afsluttet i vinterens løb, så forordet kunne dateres »Igdlorssuit 4. marts 1935«, og bogen blev udgivet samme år i New York.

Den danske udgave af »Salamina«

»Salamina« er den eneste af Rockwell Kents bøger, der er oversat til dansk. Den udkom allerede året efter i 1936 oversat af Estrid Bannister. Hun havde gennem Knud Rasmussen og Peter Freuchen truffet Rockwell Kent i 1928, da han var i København.

Estrid Bannister var allerede lidt involveret i den amerikanske udgave af »Salamina«, for det fremgår af forordet, at nogle fortællinger og sange, som Rockwell Kent havde fået nedskrevet på grønlandsk, var blevet oversat til dansk af »an educated Greenlander« og derefter oversat til engelsk af »a cultivated Dane, Fru Estrid Bannister«.

Ifølge Estrid Bannisters biografi, skrevet af Else Cederborg i samarbejde med Estrid Bannister selv, skal den færøske forfatter Jørgen-Frantz Jacobsen i forbindelse med oversættelsen af »Salamina« have været »en streng, men dog først og fremmest særdeles omhyggelig medlæser på manuskriptet« (s. 138).

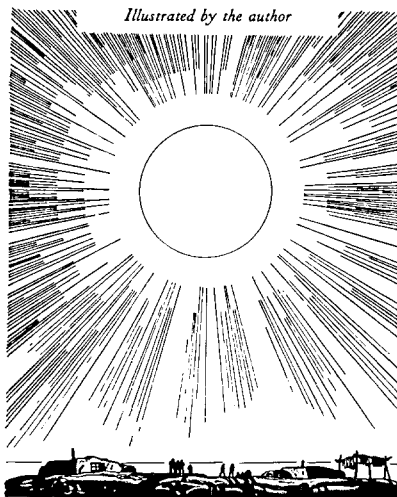
Alligevel må man, når man ser bort fra, at oversættelsen er holdt i en flydende stil, karakterisere den som mindre heldig. Der er mange udeladelser og et ikke helt lille antal misforståelser. Det virker også umiddelbart stødende, at oversætteren ikke har været fortrolig med dansk sprogbrug i forbindelse med

SALAMINA

BY ROCKWELL KENT

Illustrated by the author

HARCOURT, BRACE AND COMPANY
New York, 1935

Teksten på billedet, som er anbragt overfor titelbladet i Rockwell Kents »Salamina« (1935), lyder: »Dette er Salamina. Det ser ud, som om hun hænger nogle Klemmer op; men hvis hun havde hængt Tøj op, vilde det have skjult hendes Hænder. Det er Arbejdshænder, og hun prøvede altid paa at skjule dem. Men jeg tillader ikke at noget bliver skjult i denne bog«. (Estrid Bannisters oversættelse i den danske udgave fra 1936, hvor billedet ikke særligt betænksomt er anbragt inde i bogen, overfor s. 48).

Det kan diskuteres, og det er det da også blevet, om det altid er sandheden, forfatteren rammer i sine afsløringer. Da den danske udgave udkom, blev den modtaget med et vist forbehold i danske Grønlandskredse. I Therkel Mathiasens anmeldelse i Det grønlandske Selskabs Aarskrift 1937 siges det således om Rockwell Kent: »Han er ingen kedelig iagttager og har navnlig et skarpt Øje for sine Medmenneskers svage og latterlige Sider. Salamina er hans grønlandske husholderske, og baade hendes og andre Grønlænderinders primitive Sind faar vi en fortrinlig og rammende Skildring af. Sproget virker ofte skabagtig og krukkeket, og i Skildringen af danske, han træffer, er han ofte unødigt ubarmhjertig; vel nævner han ingen Navne, men Personerne genkendes let. I en Bog, der udgives i Amerika, gør det jo ikke noget; men i danske Grønlandskredse, hvor alle kender hinanden, virker det forstemmende« (s. 160–161).

Det er formodentlig særligt den daværende udstedsbestyrer i Illorsuit, V. Hugo Jørgensen, kaldet Trolldmanden, der tænkes på. I den nekrolog, der blev trykt i Tidsskrift for den grønlandske Tjenestemandsforening ved hans død i 1963, omtales det således, hvordan »forfatteren Rockwell Kent – som tak for gæstfrihed og hjælp på mange måder et år igennem – kvitterede med en for ham særegen uforskamethed i bogen »Salamina« (s. 14).

Forfatteren af mindeartiklen tidligere landsfoged Philip Rosendahl, havde truffet Rockwell Kent i Grønland i begyndelsen af 1930'erne. Han indgår selv i persongalleriet i Rockwell Kents bog og er skildret på en måde, som han næppe har været helt begejstret for.

grønlandske forhold. Et enkelt citat er tilstrækkelig til at vise, hvad jeg mener.

I den amerikanske udgave står der f. eks. et sted: »There are many little

turf houses, squalid enough as one draws near to them: these are the houses of the hunters« (s. 274). I den danske oversættelse er det blevet til:

»Men saa er der en Mængde smaa, snavsede Lerhytter; det er Jægerne Huse« (s. 263). Man taler nu engang ikke om lerhytter i Grønland, men om tørvehuse eller evt. tørvemurshuse, hvis man vil angive, at der er trævægge bagved, og grønlændere, der ernærer sig af sælfangst, kaldes for fangere. Selv om oversættelsen ikke yder originalen fuld retfærdighed, er bogen dog alligevel værd at læse.

De mange illustrationer i »Salamina«

Ligesom »N by E« er »Salamina« inddelt i en lang række korte kapitler, her ialt 62, der alle indledes med en tegning, hvor begyndelsesbogstavet i forstørret format indgår som et dekorativt element. Mange af dem viser landskaber, og også mennesker og huse er anbragt på baggrund af den storslåede natur.

Dertil kommer 22 (i den danske udgave kun 16) helsides tegninger af mennesker. Alle disse er forsynet med håndskrevne tekster ofte med et humoristisk strøg, som f. eks.: »Dette er David – han går på tynd is. Han er gift med Karen. Han er ikke bange for døden.« I kapitel 25, som har overskriften »Koner« er der en nærmere beskrivelse af Rockwell Kents opfattelse af ægteskabet mellem David, Illorsuits bedste fanger, og Karen, der karakteriseres som en dårlig husmor med et voldsomt temperament.

En anden billedtekst lyder: »Dette er Pauline, den arktiske lærke, Karrats Eva – bare en smule idealiseret.« Hun omtales i kapitlet »Adam og Eva«, som handler om kunstnerens ophold i Edens Have – en vinterkold fangsthytte i Kar-

rat – hvor han for alvor opdagede naturens skønhed i Grønland. Ifølge forfatteren var tilstedeværelsen af Pauline, som sang dagen lang, resultatet af en spøg. Han lavede en liste over, hvad han havde brug for i sin ensomhed: »Det var et problem at udtrykke mine ønsker på en sådan måde, at Pavia [udstedsbestyreren i Nuugaatsiaq] kunne forstå dem: Jeg supplerede mit pidgin grønlandsk med kunst. Ris, havremel, kaffe, en helleflynder – det var alt – åh nej – en efterskrift, bare for sjov, for at få gamle Pavia til at le. »Og« – »ama«, skrev jeg »niviassak pinakak«. Og jeg tegnede et billede af genstanden: en køn pige« (am. udg. s. 199).

Rockwell Kent har under sit ophold i Illorsuit helt tydeligt foretrukket at tegne kvinder, hvilket også svarer meget godt til den dominerende plads, de indtager i teksten. 15 af tegningerne i den amerikanske udgave viser kvinder i helfigur, deraf holder kun én et barn i hånden, mens én bærer et barn på ryggen. Teksten vidner iøvrigt heller ikke om nogen større interesse for børn eller rettere for andres børn. 6 af tegningerne viser mænd i fuld figur, og endelig er den sidste helsidesillustration et billede af et ungt kærestepar.

Det er ikke alle med tilknytning til Grønland, der synes om illustrationerne i Rockwell Kents Grønlandsbøger. Jeg kan afgjort bedre lide de små sort/hvide tegninger end helsides tegningerne holdt i brunlig tone, selv om Rockwell Kent sikkert selv har anset de sidste for at være af større kunstnerisk værdi.

Den amerikanske, men ikke den danske udgave, indledes med et kort over

området tegnet af forfatteren. I tillæg til de eksisterende navne har Rockwell Kent spøgefuldt placeret et par nye, f. eks. »General Electric Co. Ice Cap«. I forordet hvor han opremser en tak til dem, der har hjulpet og støttet ham, kan man da også læse, at »venner i General Electric Company ødelagde mit helbred og styrkede min ånd med cigaretter« (am. udg. X-XI).

Et par af kvinderne i Rockwell Kents liv

»Salamina« har navn efter Rockwell Kents husbestyrerinde, eller i grønlandsk-dansk sprogbrug: hans kiffak, Salamina Fleischer, som var enke, 26 år gammel og mor til tre børn. Hun kom til at spille en central rolle i hans liv den tid, han var i Grønland, og det er med god grund, at bogen bærer hendes navn. En del af bogen handler iøvrigt om hans forsøg på at unddrage sig hendes kontrol, for der var også andre kvinder, der gjorde indtryk på ham.

Bogen er tilegnet »F, somewhere in Amerika«. Det var hans kone, som sluttede sig til ham i Grønland nogle måneder før hjemrejsen i 1932. Han omtaler hende overordentlig diskret. Det helsides billede af hende, som han lader indlede anden del af bogen (d. v. s. den del, der omhandler tiden efter hendes ankomst, am. udgave overfor s. 271, d. udg. overfor s. 256), bærer kun denne billedtekst: »Our heroine between the lines does as one does in Rome« d. v. s. »Vor heltinde mellem linierne gør som man gør i Rom« (svarende til det danske udtryk: skik følge eller land fly). Det henspiller på, at Frances for lejligheden er iført en grønlandsk kvindedragt. Rock-

well Kents diskretion har bevirket, at en udgiver af et udvalg af hans illustrationer, da han ikke forstod meningen, og da han ikke havde nogen mistanke om, at det ikke forestillede en grønlandsk kvinde, gav billedet denne nye titel: »Blond Eskimo« (Johnson 1976:69).

Rockwell Kents åbenhjertige betragtninger

Der er ikke gjort noget for at skjule grønlændernes identitet. Forfatteren har formodentlig ikke regnet med, at nogen af de omtalte personer ville komme til at læse bogen. Han er lidt mere diskret, når det gælder europæerne, i hvert fald for de flestes vedkommende. Læsere, der kendte lidt til forholdene i datidens Grønland, kunne dog ikke være i tvivl om, hvem der var tale om.

Det var ikke noget særligt rosenrødt billede, han tegnede. Han havde et klart blik for folks svagheder, hvad enten de var grønlændere eller danskere, og det samme gjaldt for de repræsentanter for andre nationer, som han traf i Grønland.

Rockwell Kent iagttog sine omgivelser med stor opmærksomhed. Han prøvede at sætte sig ind i, hvad folk tænkte og følte, og hvorfor de gjorde det. Det billede, der gives af livet i en grønlandsk bygd med forfatteren i centrum, er oplevet af en kunstner med antennerne ude, men uden mulighed for at snakke ret meget med folk og eventuelt få nogle af sine opfattelser korigeret.

Et mislykket forsøg på at udnytte

Rockwell Kent i et politisk spil

Efter udgivelsen af den danske udgave af »Salamina« (1936) bragte foreningen

Dagligt Liv i Norden — eller hvorledes Rockwell Kent skildrer Livet paa Grønland

Tegning bragt i »Grønland — Danmarks Fremtid — Organ for fælles Initiativ og Samvirke« nr. 9 1937, medlemsblad for foreningen »Luk Grønland op«. Efter at bladet i de to foregående numre havde bragt uddrag af Rockwell Kents bog »Salamina« (1936) som et led i sine angreb på Grønlands Styrelse — det første under overskriften: »Grønlandske Kirke bruges til at fejre vilde Orgier i« — kom Styrelsen endelig med en redegørelse. Redaktøren placerede denne tegning (sign. M) umiddelbart under og sørgede på den måde for at få det sidste ord.

Brug af petroleumslamper var dengang — af hensyn til brandfaren! — strengt forbudt i husene. Det så en tysk-amerikansk filmekspedition stort på, og myndighederne undlod at påtale det. »Det irriterede mig« skriver Rockwell Kent i »Salamina« »disse lamper til at drikke ved, når jeg selv gennem de lange mørke vinterdage og nætter havde måttet kæmpe med at tegne ved tranlamper i mit hus« (am. udg. s. 316). Det er baggrunden for den store petroleumstønde og den strålende petroleumslampe på tegningen.

Scenen fandt ikke sted i kirken, men på kirkeløftet, som ekspeditionen havde lånt, så grønlanderne kan altså ikke have stået uden for døren og vinduerne som vist på tegningen. Men der var andre lejligheder til at overvære ekspeditionens adfærd, som Rockwell Kent beskriver således: »Det var det meningsløst store antal mennesker, der var med i foretaget, de utallige unyttige deltagere, der drev omkring, denne gøren nat til dag, denne soven dagen lang, fuldskaaben, stridighederne, det afskyelige syn af mad, der gik til spilde, drikkevarer, penge, tid, der fik hele foretagendet til at tage sig ud som én lang udsvævelse.

De indfødte så det. Forstod det hele. De så deres udstedsbestyrer kravle i en grøft, og det der manglede, var bare, at han gøede. De så hvide mænd blive fulde og vaklende rejse sig op for at smadre deres næver ind i hinandens ansigter. De hørte de hvide kvinder skriger og bande. Deres børn kiggede ind under teltene for at se hvide mennesker gøre det. De forstod det hele: adliiskutak madrassen døbte de en« (am. udg. s. 315).

Bladet »Grønland — Danmarks Fremtid« kunne fortælle, at Det Berlinske Forlag, som udgav »Salamina«, »med Vilje har undladt nogle drastiske Udtryk, som vi maa antage, at Styrelsen ikke er helt uvidende om, og som det ikke er i dennes Interesse af faa offentliggjort« (nr. 9 1937 s. 2). En sammenligning mellem den amerikanske og den danske tekst afslører dog kun, at slutningen på sætningen om børnene, der kigger ind under teltdugen »to watch white people do it« mere blufærdigt er blevet oversat med »for at se, hvad de hvide Mennesker foretog sig« (da. udg. s. 277). Ellers er alle detaljer med.

»Luk Grønland op« i sit medlemsblad »Grønland – Danmarks Fremtid – Organ for fælles Initiativ og Samvirke« et uddrag af bogen for at vise, hvor udelig administrationen af Grønland var, og at tiden nu var inde til at ophæve Den kongelige grønlandske Handels monopol. Det var foreningens mærkesag.

Først blev der bragt en stort opsat artikel på forsiden: »Den amerikanske Forfatter og Kunstmaler Rockwell Kent afslører i sin bog »Salamina« uhyggelige forhold om Grønlandsstyrelsens Administration – Grønlandsk Kirke bruges til at fejre vilde Orgier i – Hvide Mænd og Kvinder, døddrukne og i vildt Slagsmaal – Grønlænderne ser til – og lærer dansk »Kultur«« (1937 nr. 7:1–2).

I næste nummer af bladet gentages et længere afsnit om drukfesten, og endelig svarer så Grønlands Styrelse på angrebene i det følgende nummer. I redegørelsen påtales det, at bladet har givet læserne indtryk af, at forfatteren beskriver »de Danske Adfærd i Grønland«, mens det af bogen utvetydigt fremgår, at det var en tysk-amerikansk filmekspedition, som omfattede op til 100 mand, der teede sig sådan (1937 nr. 9:3–4). Filmen, der blev optaget, var »SOS Isbjerg«, hvori bl. a. Leni Riefenstahl medvirkede. Rockwell Kent sammenlignede filmekspeditionen med en græshoppesværme, der havde slået sig ned i Illorsuit med telte, flyvemaskiner, motorbåde og pingpong borde på stranden.

I samme nummer, hvor bladet bragte redegørelsen fra Grønlands Styrelse, var der også trykt et brev med små typer til redaktøren fra Rockwell Kent, som var blevet gjort opmærksom på skrivelserne.

Han indleder med at sige, at Grønland måske har den mest menneskevenlige administration, noget primitivt folk nogensinde har haft, og han understreger, og det er hans egentlige ærinde med brevet, at hans bog ikke kan tages til indtægt for et ønske om, at monopollet straks bør ophæves. Erfaringerne fra Alaska havde belært ham om, at fri konkurrence kunne have katastrofale virkninger. Men han kritiserede »den meningsløse konservative Fart, med hvilken Oplysningen i Grønland faar Lov til at skride frem.« Han var overbevist om, at ligestilling mellem grønlændere og danskere var mulig, og han anbefalede, at man tog ved lære af den måde, Sovjetunionen behandlede sine »fjerntliggende og mere stillestående Folk«.

Rockwell Kents forsøg på at påvirke udviklingen i Grønland

Brevet fra Rockwell Kent til »Grønland – Danmarks Fremtid« må ses som et konstruktivt forsøg på at anvise nye veje for udviklingen i Grønland.

I »Salamina« sætter han mange steder spørgsmålstejn ved tingenes tilstand i Grønland, ikke bare ved den langsommelige administration, som han selv et par gange var offer for, men også ved andre ting, som syntes åbenlyst urimelige for udefra kommende. F. eks. det at lægen i Uummannaq boede i et fritliggende seksværelses hus med stort loft og udsigt over havet, mens sygehuset var et enetages faldefærdigt hus bygget inde ved fjeldet med udsigt til lægeboligens udhuse og tag.

Og han talte de produktive fangeres

sag: »Udstederne er distriktets produktionscentre; deres fangere bærer byrderne for de øvrige. En udstedsbestyrers årlige indtægter er ikke store: han har sit hus, sit brændsel, en kiffak og en løn og sine biindtægter. De svarer tilsammen til ti-tolv gange så meget, som det er muligt at tjene for udstedets bedste fanger. Fangerne betaler for ham, for hans hus, hans kul, hans kiffak. De har bygget huset, butikken og lagerbygningerne. De betaler deres del af Uumman-naqs enorme underskud, og af Godhavns, Nordgrønlands hovedstad, og de betaler for motorbådene, skonnerterne, dampskibene og for administrationen overalt. For det får de lov til at købe ting i butikken næsten uden at der tjenes på dem, mens deres børn lærer den grønlandske ABC, og lærer at læse og skrive, og lærer om Danmark og om Palæstina. Hvad nytte har den grønlandske fanger af lærdom?» (am. udg. s. 274).

Rockwell Kents forhold til spørgsmålet om uddannelse synes i denne sammenhæng ikke at have været helt afklaret. Her kritiserer han både skolen som sådan og dens indhold, senere talte han for mere oplysning, bl. a. via dansk-undervisning, som vejen til ligestilling.

Rockwell Kent søgte også at sætte lidt skub i udviklingen i Grønland ved at henvise til forholdene andre steder i verden. I et af de tidligere omtalte breve til William Thalbitzer nævner han, at han har sendt en bog (det fremgår ikke hvilken) til Thalbitzer, og at han også vil sende et eksemplar af samme bog til direktøren for Grønlands Styrelse Daugaard-Jensen i det håb, at denne deri vil

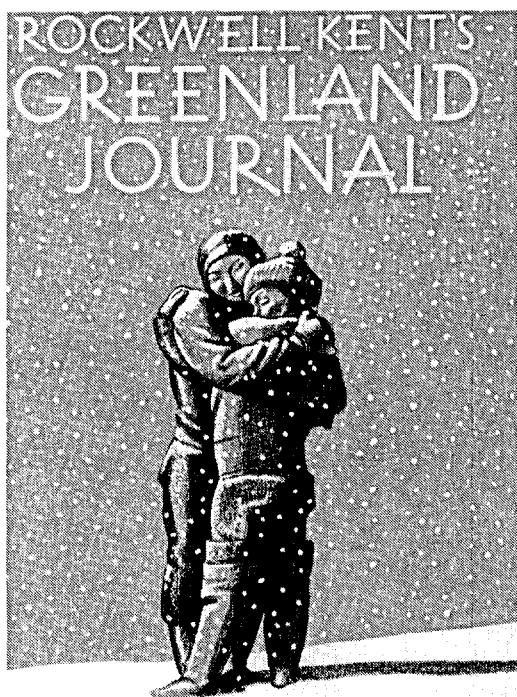
finde argumenter for at slække på den paternalistiske holdning, som den danske regering havde overfor grønlænderne.

Blandede reaktioner på »Salamina«

»Salamina« fik en meget blandet modtagelse både i Danmark og i udlandet. Illustrationerne blev som regel beundret, men teksten blev bedømt vidt forskelligt. Her skal kun citeres et par uddrag. Først fra omtalen i en bogliste udgivet af American Library Association: »Rockwell Kents bog om Grønland er afbalanceret og objektiv og smuk, og der er sund fornuft i den. Det er unødvendigt at sige, at der er humor ... Rockwell Kent fortjener megen tak for den sympati og sunde dømmekraft, med hvilken han har skildret alle mennesker, deres karakter og deres nærmere omstændigheder, deres liv og deres problemer ...« (Book Review Digest 1936: 549).

Men Manchester Guardian skrev: »Mr. Kent er som en sød dreng, og han har bevaret en drenget uskyld, men han synes at tro, at der i den måde han opfører sig på, er skjult en eller anden lære for os andre, og det er hverken flot og primitivt, men snarere egoistisk og dumt. Hans bog kunne være meget charmerende, selv om den stadig ville være meget snakkesalig, hvis han bare ikke følte det så prægtigt at være prægtig blandt grønlænderne og særlig blandt grønlandske kvinder« (Book Review Digest 1937:543).

Sandheden ligger ikke nødvendigvis et sted midt imellem disse synspunkter. De fleste læsere bliver sikkert fascineret af »Salamina«, men mange kan nok

Smudsomslag til Rockwell Kents dagbog fra Illorsuit 1931-32 udgivet i 1962 under titlen »Rockwell Kent's Greenland Journal«. Billedet af det unge par i deres vintertøj indgår også i den første bog om opholdet i Illorsuit »Salamina« (amerikansk udgave 1935 overfor s. 328), men det er blandt de billeder, der er udeladt i den danske udgave. De dalende snefnug, der ikke skal lade nogen i tvivl om, at den kærlige scene udspiller sig i det kolde nord, er dog ikke med på illustrationen i »Salamina«.

heller ikke undgå at blive irriteret på forfatteren.

Da Rockwell Kent mange år senere så tilbage på det første år, han tilbragte i Illorsuit, karakteriserede han det som »måske det lykkeligste, og i hvert fald det mest produktive i mit liv« (1962 s. VII). I 1962 udgav han den dagbog, han havde holdt i denne periode, under titlen »Rockwell Kent's Greenland Journal«. »Salamina« er en bearbejdet udgave

af dagbogen. I dagbogen går han tættere på, udleverer i højere grad sig selv, men også andre. I »Salamina« er der foruden visse diskretionshensyn også taget kunstneriske hensyn i et forsøg på at få en helstøbt bog ud af de mange indtryk. »Salamina« er ikke en helt almindelig lige-ud-ad-lande-vejen rejsebog, hvor begivenhederne registreres i den rækkefølge, de foregik. Bogen virker på sin vis romanagtig.

Salaminas Legat

»Greenland Journal« afsluttes med et kort afsnit, hvor Rockwell Kent fortæller, hvordan det senere gik for nogle af hovedpersonerne. Om Salamina fortæles det, at hun året efter hans afrejse giftede sig med kateketens søn, Gabriel. To år senere døde hun. Rockwell Kent oprettede sammen med sin kone og sin søn, der begge havde kendt Salamina, et legat i hendes navn: »Salaminas Legat til minde om Salamina Fleischer Møller«. Midlerne skulle bruges til at »understøtte trængende Kvinder og Børn i Umanak Distrikt i Nordgrønland. Udelukkede fra Understøttelse er Personer, der har Bopæl ved Kolonistedet Umanak samt saadanne, der enten selv er fast ansatte i Statens Tjeneste, eller hvis Underhold paahviler saadanne ansatte Personer«. Legatbestyrelsen kom til at bestå af fire personer med byretsdommer Jørgen Berthelsen som formand (han havde 1928-29 været konstitueret som landsfoged i Nordgrønland), mens de øvrige tre var Esther Bannister, der som nævnt havde oversat bogen, samt to af Rockwell Kents venner, der havde kendt Salamina, Janus Sørensen og Peter

Freuchen. (Grønlands Styrelse 1933 -37: s. 1083). Legatet eksisterer endnu. Kapitalen er på ca. 10.000 kr.

»Penge og Venner«

Det er blevet påstået, at befolkningen i Illorsuit udnyttede Rockwell Kent. Andre vil mene, at det var omvendt, men der var snarere tale om et gensidigt forhold: han fik en kunstnerisk succes ud af at beskrive og tegne folk, mens de nød godt af hans rundhåndethed og »rigdom«.

Der er et kapitel i »Salamina«, der hedder »Venner og penge« som indledes sådan: »Det kan betale sig at være rig: det har jeg fundet ud af ... Jeg brugte mine penge til at købe venner for«. Taget ud af sin sammenhæng lyder det mere kynisk, end det var ment, men noget var der om det. Han gav dog kun kontanter væk i specielle situationer: når forsørgeren i et hus var syg, i forbindelse med dødsfald og ved særlig festlige lejligheder. Men i hele vinterhalvåret havde han daglig besøg af folk, der ville låne penge. Om det at drive bankvirksomhed uden sikkerhed for at få pengene tilbage og uden at tage renter, siger Rockwell Kent bl. a.: »Jeg ville ikke bryde mig om at være den første i Grønland, der foreslog folk, at de skulle betale mere tilbage, end de havde lånt. I virkeligheden var jeg så taknemmelig over, at de i det hele taget betalte mig tilbage, at jeg betalte dem renter i form af cigarer og øl. Det blev dyrt i det lange løb: alle, undtagen én, betalte tilbage« (am. udg. s. 137).

Når en mand slår sig ned i et lille fremmedartet samfund, er han ikke den

samme, når han rejser igen. Men det samme gælder samfundet. Når der tilmed var tale om en så udadvendt og generøs mand som Rockwell Kent, kunne det ikke undgå at sætte sine spor.

Det mest håndgribelige han efterlod sig, var et forsamlingshus, som han stod for bygningen af umiddelbart før sin afrejse i 1932, og som han overlod til Illorsuits befolkning som deres ejendom uden nogen form for kontrol fra danskernes side.

»Salamina« slutter med en beskrivelse af indvielsesfesten, som også blev Illorsuits afskedsfest for Rockwell Kent og hans kone Frances. Kateketen, Samuel Møller, holdt hovedtalen og takkede for den kostbare gave. Også en af de unge fangere tog ordet. Han sammenlignede i sin tale Rockwell Kents og hans kones godhed med den Hans Egede og Gertrud Rask havde vist mod grønlanderne. Rockwell Kent modtog afskrifter af begge taler, så han bagefter kunne få dem oversat og finde ud af, hvad der var blevet sagt. Det fremgår klart af dagbogen, at han ikke forstod mange ord under selve festen.

Også Rockwell Kent holdt tale ved denne lejlighed. Det foregik ved, at han talte på det særprægede grønlandsk, han havde tilegnet sig under opholdet, hvorefter Salamine, som ved lang tids nær omgang med ham, var den, der forstod ham bedst, oversatte til normalt grønlandsk. Han giver en lille prøve i bogen på, hvad det var, han gerne ville sige, og hvad det blev til i Salaminas gengivelse: »Vi, der levet så længe iblandt jer, vil nu, da vi skal skilles, gerne fortælle jer om de dybe følelser, som vi er kommet

til at nære for jer, og om hvordan vore hjerter krymper sig ved at skulle forlade jer». Salamina tolkede det kort og godt til: »Han siger, han kan godt lide jer« (am. udg. s. 334).

Et budskab ved afrejsen fra Illorsuit

I »Greenland Journal« refererer Rockwell Kent en tale, han holdt den følgende aften ved den afskedsfest, han gav for de mennesker i Illorsuit, som han følte sig mest knyttet til. Talen var mere eller mindre direkte henvendt til kateketen:

»Jeg fortalte dem, at jeg nu var klar over, at grønlandske børn var ligesom danske og amerikanske børn, og at grønlænderne kunne lære lige så meget som et hvilket som helst andet folk, og at deres fremtid var i hænderne på deres lærere. Jeg fortalte dem, at det var synd og skam, at lærerne og børnene ikke forlængst havde fået undervisning i dansk, så de kunne læse alverdens gode bøger og forstå og lære alting. Men, sagde jeg til ham, selv under de nuværende forhold kan du gøre meget mere. Du kan arbejde mere flittigt med dem og undervise dem mange flere timer hver dag – ligesom man gør hos os« (s. 298).

Det er ikke til at sige, om Rockwell Kent virkelig fik sagt alt dette på grønlandsk, og om det lykkedes kateketen, som ikke helt havde levet op til hans forventninger, at forstå dette budskab. Rockwell Kents holdning er under alle omstændigheder klar nok, og det er den samme, som kommer til udtryk i alt, hvad han har skrevet om Grønland: det er en selvfølge, at grønlænderne kan præstere det samme som alle andre, bare

de får de rette muligheder og selv vil gøre en indsats.

Rockwell Kents adfærd skildret af kateketen i Illorsuit

Kateketen i Illorsuit, Samuel Møller, som iøvrigt var indvalgt i det nordgrønlandske landsråd, skrev en artikel til bladet »avangnâmiok« efter Rockwell Kents ophold i bygden 1931–32. Det fremgår heraf, at Rockwell Kents mange manuelle færdigheder, hans venlighed og ikke mindst hans store gavmildhed havde gjort indtryk på ham. Samuel Møller gengiver også ordret den tale, han selv holdt ved afskedsfesten for ægteparret Kent, og tilføjer, at Rockwell Kent takkede ham for den smule af talen, som han havde forstået.

Ifølge Samuel Møllers artikel deltog også repræsentanter for filmsekspeditionen i festen, og de havde også bidraget økonomisk til opførelsen af forsamlingshuset. I slutningen af artiklen bemærker Samuel Møller, at han først senere blev klar over, at Knud Rasmussen også havde givet støtte til forsamlingshuset. Rockwell Kent har i »Salamina« underkommunikeret, at der var andre bidragsydere. Man hører kun, at den danske handelsforvalter eller udstedsbestyrer, som det hed dengang, prøvede at lægge ham alle mulige hindringer i vejen i forbindelse med opførelsen af forsamlingshuset, og blev ude af sit gode skind, da han blev opfordret til at yde et bidrag. Men under alle omstændigheder var det Rockwell Kent, som tog initiativet og havde vilje nok til at trumfe sine planer igennem. Dertil kom, at han ydede en stor arbejdsindsats og for-

modentlig også det største kontantbeløb i forbindelse med bygningen af forsamlingshuset.

Rockwell Kent har gjort brug af Samuel Møllers artikel på den måde, at han i forordet til »Salamina« stiller spørgsmålet: Og hvad handler bogen så om? og derefter gengiver han overskriften og de første syv linier på grønlandsk i samme opsætning, som artiklen havde i »avangnâmiok«. Derved er den eksotiske baggrund for hans beretning slået fast. Så følger uddrag i oversættelse af første del af Samuel Møllers artikel. Det er en alvorligt ment artikel, Samuel Møller har skrevet, men Rockwell Kent forstår ved passende uddrag og fremhævelser allerede her i forordet at anslå den humoristiske, til tider også selvironiske tone, som præger bogen.

Peter Freuchen sat ind i en global sammenhæng

Ind imellem sine to ophold i Illorsuit skrev Rockwell Kent et forord til Peter Freuchens bog »Eskimo«, da den udkom i New York i 1931. Det indledes således:

»Gud, Himmel

Djævel, Helvede

Julemanden, Nordpolen

Peter Freuchen, Danmark

og mange andre guder og halvguder og mænd, hvis blotte eksistens millioner kender til. Der er masser af dem – og ikke nok. Og hvis vi kan løfte en personlighed ud af den afsondrethed, det er bare at være en national fremtrædende skikkelse, og ind i en større verdens bevidsthed, så ville det være godt for os alle« (s. V).

Rockwell Kent fortsætter derefter med på en underfundig måde at karakterisere Peter Freuchen. Det afsnit, der netop er citeret, siger mest om Rockwell Kent selv. Om hans mangel på respekt og hans lyst til at provokere, men det siger først og fremmest noget om hans åbenhed og sans for betydningen af, at mennesker lærer hinanden at kende tværs over grænserne – en holdning, der som det tidligere er nævnt, kom til at volde ham mange kvaler, da de politiske fronter blev trukket hårdt op.

Rockwell Kents klare politiske stillingtagen til det grønlandske folks rettigheder

I de første år under den anden verdenskrig blev der i USA talt om det store behov, amerikanerne havde for Grønland militært set. Også de store ressourcer, som man kunne vente at finde der, var inde i billedet. Allerede i september 1940, altså et år før Amerika gik ind i krigen, var der en kort artikel af Rockwell Kent i »The American-Scandinavian Review« med titlen »Greenland: An Obligation« d. v. s. Grønland: en forpligtelse. Den forpligtelse han talte om, var forpligtelsen til at respektere grønlandernes rettigheder.

Efter først i høflige vendinger at have udtrykt sin beundring for Danmarks kolonipolitik i Grønland, går han over til at tale om dagens hårde realiteter: hvis militæret i USA og Canada anser det for nødvendigt, at der bliver lavet baser og flyvepladser i Grønland, så må de gøre det. (Det skete som bekendt også efter at den danske ambassadør i USA, Henrik Kaufmann, i april 1941 havde indgået en baseaftale med USA).

ESKIMO

BY

PETER FREUCHEN

TRANSLATED BY

A. PAUL MAERKER-BRANDEN

AND

ELSA BRANDEN

GROSSET & DUNLAP : Publishers
NEW YORK

Illustration signeret »Rockwell Kent 1931« i Peter Freuchens roman »Eskimo« udgivet i New York samme år. Manden med de løftede arme i de lavtsiddende bjørneskinsbukser må være Mala, bogens hovedperson, som han står der desperat og alene midt i det øde fjeldlandskab.

Det er den eneste illustration i den 504 sider store bog, som Rockwell Kent også har skrevet forord til. Det dramatiske stof i Peter Freuchens bøger »Storfanger« (1927) og »Rønningsmand« (1928), senere samarbejdet og forkortet på dansk til bogen »Eskimo« (1934), har som bekendt været en udfordring for andre billedskabere. I 1932–33 blev filmen »Eskimo« optaget i Alaska, hvor Peter Freuchen selv spillede den onde hvalfangerkaptajn.

Den amerikanske bog med titlen »Eskimo« udkom allerede i 1931, og den er altså ikke en oversættelse af den danske udgave af samme navn, som man i almindelighed tror (jvnf. nr. 46 på listen over Peter Freuchens skønlitterære værker i tidsskriftet Grønland nr. 2–3 1986 s. 91). Det er en fuld oversættelse af de to bøger »Storfanger. En Roman om Hudson-Bugtens Eskimoer« og »Rønningsmand. En Roman om Eskimoer«.

Det kongelige Bibliotek i København er i besiddelse af et eksemplar af en genudgivelse af den amerikanske udgave af »Eskimo« med en dedikation fra 1933 fra Peter Freuchen til hans anden kone Magdalene. Rockwell Kents tegning er med, men bogens omslag er på indersiden forsynet med en collage af fotos fra filmen, og på forsiden af smudsomslaget er der en meget kulørt tegning, som Rockwell Kent i hvert fald ikke er mester for, hvor man ser skurken i skikkelse af Peter Freuchen kaste sig over en balnøgen kvinde, mens Mala står med hævet harpun bag ham.

Men, siger Rockwell Kent, amerikanerne må aldrig få den ide, at de skal sætte sig i besiddelse af landet, for det er allerede beboet af grønlænderne. Det er et folk, der elsker deres land, og, fortsætter han, med et indirekte citat fra den

amerikanske uafhængighedserklæring, et folk for hvem de selvfølgelige rettigheder til liv, frihed og stræben efter lykke er lige så umistelige, som de er for amerikanerne.

Kents holdning til det andet spørgs-

mål – de rigdomme, som der kunne tænkes at findes i Grønland – var lige så klar og utvetydig: »disse rigdomme er det grønlandske folks ejendom ... Lad os ikke besmitte vor ære og bringe skam over os selv ved at snakke om, hvilken profit vi kan få ud af det.«

Litteratur:

The Book Review Digest Vol. 31:549, Vol. 32:543.

(Uddrag af anmeldelser af Rockwell Kent: *Salamina* (1935). New York 1936–137.

Cederborg, Else: *Estrid: en biografi over Estrid Bannister Good*. København 1983.

Christensen, Flemming: *En kort Peter Freuchen bibliografi*. Tidsskriftet Grønland nr. 2–3:89–92. 1986.

(Damsgaard Schmidt, Th.): Grønlandsk Kirke bruges til at fejre vilde Orgier i. Tidsskriftet Grønland – Danmarks Fremtid nr. 7:1–2. 1937.

– Styrelsen »verdensberømt« for sin Civilisering af Grønlænderne eller »Made in Denmark?« Tidsskriftet Grønland – Danmarks Fremtid nr. 8:9–10. 1937.

– Grønlands Styrelse svarer paa vore Angreb: En opsigtsvækkende Erklæring om Orgierne paa Grønland. Tidsskriftet Grønland – Danmarks Fremtid nr. 9:1–3. 1937.

Dawes, Peter R.: Hans Hendrik og familie på fotografier og graveringer. Tidsskriftet Grønland nr. 5:141–151. 1986.

The Encyclopedia Americana. International Edition. Rockwell Kent. Vol. 16:372–373. Connecticut 1986.

Freuchen, Peter: *Eskimo. An Epic of the North*. Translated by A. Maerker-Branden and Elsa Branden. Foreword by Rockwell Kent. New York. 1931.

Great Soviet Encyclopedia. A Translation of the Third Edition. Rockwell Kent. Vol. 12:407. New York 1976.

Johnson, Fridolf: *The Illustrations of Rockwell Kent*. 231 Examples from Books, Magazines and Advertising Art. Selected by Fridolf Johnston with the

Collaboration of John F. H. Gorton with an Introduction by Fridolf Johnston. New York 1976.

Kent, Rockwell: *Wilderness: a Journal of quiet Adventure in Alaska*. With Drawings by the Author and an Introduction by Dorothy Canfield. New York and London 1920.

– N by E. New York 1930.

– To breve til William Thalbitzer dateret March 15 og May 16 1933. København: Det kongelige Bibliotek Ny kgl. Saml. 4049, 4^e.

– *Salamina*. Illustrated by the author. New York 1935.

– *Salamina*. Oversat af Estrid Bannister. København 1936.

– Rockwell Kent skriver om Grønland. Tidsskriftet Grønland – Danmarks Fremtid nr. 9:11. 1937.

– Greenland: an Obligation. American-Scandinavian Review Vol. 28(2):204–209. 1940.

– Rockwell Kent's Greenland Journal. A private diary and sketchbook. New York 1962.

T. M. (= Mathiasen, Therkel): Anmeldelse: Rockwell Kent: *Salamina*. Det grønlandske Selskabs Aarskrift 1937:160–161.

Møller, S.: Amerikaniup Rockwell Kent-ip Igdlorssuarne ukínera uk. 1931–32. avangnámioq nr. 12:90–92. 1932.

Rich, Edwin Gile: *Hans the Eskimo. His Story of Arctic Adventure with Kane, Hayes, and Hall*. With Illustrations by Rockwell Kent. Boston and New York 1934.

Rasmussen, Knud: *Myter og sagn fra Grønland I. Østgrønlænderne*. København 1921.

Rosendahl, Ph.: V. Hugo Jørgensen. Født 14/10 1885. Død 23/10 1963. Tidsskrift for den grønlandske Tjenestemandsförening nr. 12:13–15. 1963.

Styrelsen for Grønland: Beretning om Tilstanden i Grønland i Halvaaret April 1931 til September 1931. Beretninger og Kundgørelser vedrørende Grønland 1928–32 s. 886. København 1933.

– Grønlands Styrelse forsvaret sig mod Rockwell Kent. Tidsskriftet Grønland – Danmarks Fremtid nr. 9:3–4. 1937.

– Fundats for Salaminas Legat. Beretninger og Kundgørelser for Grønland 1933–37. s. 1082–1083. København 1938.

Who was Who? Rockwell Kent. Vol. VII 1971–1980 s. 431. London 1981.